METSÄBIOTALOUDEN TIEDEPANEELI

Metsäbiotalouden tiedepaneelin asiantuntijalausunto

Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Aika: perjantai 7.2.2025 klo 9.00

Johdanto

Valtioneuvoston selonteossa kuvataan Suomen nykytilannetta YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030:n toteuttamisessa. YK:n kestävän kehityksen raportin mukaan Suomen arvioidaan saavuttaneen kaikkein parhaiten Agenda2030:n tavoitteet. Raportin perusteella Suomi on saavuttanut hieman yli 86 prosenttia asetetuista 17:stä kestävän kehityksen tavoitteista. Toisaalta Suomen toiminnan kielteiset ulkoisvaikutukset arvioidaan merkittäviksi, ja Suomi sijoittuu tässä vertailussa sijalle 139/167. Yksi Suomen kielteisistä ulkoisvaikutuksista on metsäkato.

Selonteossa hallituksen työtä käydään läpi viiden kestävyysulottuvuuden mukaisesti sekä tavoitekohtaisesti kaikkien 17 kestävän kehityksen tavoitteen (SDG) osalta. Metsäbiotalouden tiedepaneeli keskittyy tässä lausunnossa erityisesti ekologisen kestävyyden ja taloudellisen kestävyyden kestävyysulottuvuuksiin sekä tavoitteiden 9, 12, 13 ja 15 toteutumiseen.

Lausunto

Tavoite 9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita

Selonteko noteeraa Suomen tavoitteena olevan hiilineutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2035 mennessä. Hallitus asettaa yhdeksi energia- ja ilmastostrategian painopisteeksi sen, että Suomi hyödyntää mahdollisuudet teollisuuden ja energiantuotannon ennakoitua nopeampaan päästöjen vähenemiseen sekä Euroopan suurimpiin kuuluvan puupohjaisen hiilidioksidin talteenoton ja jatkokäytön potentiaalin käyttöön.

Kehittymässä oleva teknisten hiilinielujen käyttöönotto edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista. Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää kannatettavana, että hiilineutraaliuden tavoitteita edistetään sektorirajat ylittäen rahoitusinstrumenteilla, jotka kohentavat samaan aikaan ympäristön tilaa ja lisäävät uusiutuvan energian käyttöä edistäviä, vastuullisia investointeja. Metsäteollisuus ja suuret yhdyskuntien CHP-laitokset olisivat Suomessa luontevia kohteita BECCS- (Bioenergy with Carbon Capture and Storage) ja myös BECCU- (Bioenergy with Carbon Capture and Utilization) investoinneille. VTT:n ja Luken tuoreen selvityksen mukaan hiilidioksidin hyötykäyttö voi luoda merkittävää arvonlisää metsäsektorille eli hiilidioksidin sisältämän hiilen hyödyntämistä tuotteiksi uusiutuvan vedyn kanssa jatkojalostettuna (Arasto ym. 2024).

Tavoite 12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys

Selonteko nostaa esille kiertotalouden strategisen ohjelman ja biotalousstrategian, joiden pohjalta hallitus haluaa edistää kotimaiseen uusiutuvaan raaka-aineeseen perustuvan teollisuuden arvonlisän nostamista ja pyrkiä mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen myös puun käytössä.

Metsäsektorin arvonlisää on mahdollista kasvattaa Suomessa korkeamman jalostusarvon materiaalien avulla, mutta tämän kehityksen toteutuminen edellyttää uusien materiaali-innovaatioiden kaupallistamista kotimaassamme. Uusien innovaatioiden kehittymistä ja menestymistä voidaan tukea panostamalla tutkimukseen, rahoittamalla innovaatioita ja vaikuttamalla siihen, että Suomi on houkutteleva ympäristö yrityksille ja kansainvälisille osaajille. Arvonlisän tarkastelu on laajennettava puupohjaisista tuotteista myös muihin metsien tuottamiin hyötyihin, kuten luontomatkailuun ja virkistykseen.

Selonteon mukaan puurakentamista lisätään kannustimin sekä purkamalla puurakentamiseen liittyvää sääntelyä. TKI-rahoitusta kanavoidaan puurakentamiseen ja panostetaan alan koulutukseen. Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää tärkeänä puun käytön lisäämistä rakentamisessa, sillä pitkäikäiset ja kierrätettävät puutuotteet kasvattavat pitkäaikaista hiilensidontaa ja hillitsevät näin ilmastonmuutosta. Puu kotimaisena, uusiutuvana ja ympäristöystävällisenä rakennusmateriaalina tarjoaa mahdollisuuksia kasvihuonepäästöjen vähentämiseen rakentamisen sektorilla erityisesti silloin, kun päästö- ja energiaintensiivisiä rakennusmateriaaleja korvataan pitkälle jalostetuilla kotimaisilla metsäteollisuustuotteilla.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli tukee myös tavoitetta metsien käytön pohjautumisesta aktiiviseen ja monitavoitteiseen metsänhoitoon Kansallisen metsästrategia 2035 mukaisesti, millä turvataan metsä- ja biotuoteteollisuuden toimintaedellytykset, kuten raaka-aineen saatavuus, mutta myös metsien aineettomiin hyötyihin perustuva liiketoiminta siellä, missä niihin on merkittävää kysyntää ja kasvumahdollisuuksia.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo myös, että parlamentaarisen TKI-työryhmän Suomen T&K-toiminnan rahoitusta koskevien ehdotusten toimeenpano tukee kestävyysinnovaatioiden ja niiden skaalaamisen edellytyksiä.

Tavoite 13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan

Suomen kansallisen ilmastolain tavoitteet ja kansalliset ilmastosuunnitelmat sekä EU-tason LULUCF-velvoitteet ovat perustuneet siihen, että hoidetun metsämaan hiilinielu pysyy jatkuvasti suurena. Suomen nielutavoite on kuitenkin karannut kauas, sillä vuoden 2023 kasvihuonekaasuinventaarion ennakkotietojen perusteella metsämaan nielu on kääntynyt päästölähteeksi: puuston nielu ei enää riitä kattamaan metsien maaperän päästöjä. Muutosta selittävät puuston vanheneminen ja sen kasvun hiipuminen, kasvanut puun energiakäyttö, turvemaametsien kasvaneet hiilidioksidipäästöt ja kivennäismaametsien maaperänielun hiipuminen. Myös laskennassa käytetyn metsävaratiedon tarkentuminen on vaikuttanut tuloksiin. Uusimman inventaarion mukaan metsät kääntyivät päästöksi jo vuonna 2021.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että metsien hiilivarastojen turvaaminen ja metsänielujen vahvistaminen edellyttävät uudenlaista ajattelua, jossa korostuu metsien sopeutumiskyvyn ja resilienssin tarkastelu ja vahvistaminen sekä erityyppisten metsäbiotalouden toimenpiteiden kohdentaminen maisema- ja aluetasolla sekä kansallisesti optimaalisesti.

Hakkuumahdollisuuksien säästeliäämpi hyödyntäminen seuraavan 10 vuoden aikana auttaisi Suomea LULUCF-asetuksen velvoitteiden sekä Suomen oman ilmastolain päästövähennystavoitteiden saavuttamisessa. Se antaisi myös aikaa metsäsektorin tuoteportfolion laajentamiseen ja arvoketjujen pidentämiseen. Näillä toimilla voitaisiin myös nostaa metsien tuottamaa arvonlisää hakkuumääriä lisäämättä (tai tuottaa nykyinen arvonlisä pienemmällä raaka-ainemäärällä), kuten paneelin Lankusta lääkkeisiin – Tuoteportfolion arvonnoususta uutta arvonlisää metsäsektorille -selvityksessä visioitiin.

Maankäyttösektorin päästöluokista vain puutuotteet olivat nielu vuonna 2023. Kuitenkin myös puutuotteiden nielu pieneni puolella vuodesta 2022 ja oli -1,7 Mt CO2-ekv. Puurakentaminen Suomessa on vähentynyt vuosituhannen vaihteesta, sillä puuta käytetään edelleen lähinnä pientalorakentamiseen. Pientalorakentaminen taas on hiipunut väestön keskittyessä kaupunkeihin. Puurakentamisen kasvattaminen edellyttäisi puukerrostalorakentamisen merkittävää lisäystä, mutta vuonna 2024 kerrostaloaloituksista enää kolme prosenttia oli puurakenteisia. Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että kaavoituksen ja säädöstyön avulla vaikuttamisen lisäksi Suomessa tulisi edistää puurakenteisten kerrostalojen rakentamiseen soveltuvien uusien materiaalien ja teknologioiden käyttöönottoa.

Tavoite 15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen

Hallituksen pyrkimys turvata luontopääoman säilymistä osana vastuullista talouspolitiikkaa ja edistää luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä on samansuuntainen kestävän metsäbiotalouden tavoitteiden kanssa. Hallituksen toimia tavoitteen toteuttamiseksi ovat mm. METSO- ja Helmi-ohjelmien kehittäminen ja jatkaminen, sopeutumiskyvyn tukeminen tehostamalla vieraslajien torjuntaa ja edistämällä talousmetsien aktiivista luonnonhoitoa sekä jäljellä olevien kansalliset kriteerit täyttävien valtion luonnontilaisten vanhojen metsien suojelu. Lisäksi Suomi on aloittanut EU:n ennallistamisasetuksen toimeenpanon valmistelun.

METSO-ohjelma ja Helmi-elinympäristöohjelma ovat jatkossakin keskeisiä työkaluja metsien monimuotoisuustavoitteiden saavuttamisessa, ja metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo niiden luovan edellytyksiä metsäbiotalouden kokonaiskestävyyden vahvistumiselle. METSO-ohjelmalla on hyvä maine ja yhteiskunnallinen hyväksyttävyys, ja selvityksemme (Tyrväinen ym. 2024) mukaan luonto- ja ympäristöarvojen rooli metsien käytön hyväksyttävyyteen vaikuttavana tekijänä on selvästi kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämä kehitys tulisi ottaa huomioon ja vahvistaa metsien eri tavoitteet yhdistävää metsäbiotalouden toimintakulttuuria. METSO-ohjelman vaikuttavuuden ja hyväksyttävyyden turvaamiseksi myös seuraavien 10 vuoden aikana on tärkeää tarkastella keskeisinä muutostekijöinä yhtäältä muita ajankohtaisia metsien suojelun politiikkakeinoja (vanhojen metsien kriteerit, ennallistamisasetus, metsäkatoasetus) ja toisaalta metsäbiotalouden muita muutosajureita (markkinatilanteen ja arvonlisän kehittyminen, hiilitaseen kehittyminen), jotta voidaan arvioida kokonaistavoitteen saavuttamista.

EU:n biodiversiteettistrategian tarkoittamien vanhojen ja luonnontilaisten metsien pinta-ala Suomessa on koko metsäpinta-alaan suhteutettuna marginaalinen ja tämän suojeluinstrumentin mittakaava useisiin muihin suojelutoimiin verrattuna vähäinen. Tiedepaneeli katsoo, että suojelutavoite ei ole uhka normaalille metsätalousmaalle eikä metsäteollisuuden puunsaannille.

Ennallistamisasetuksen toimeenpanon osalta paneeli katsoo, että on erittäin tärkeää minimoida ennakoimattomat, ei-toivotut vaikutukset, joita sinänsä kannatettavasta ennallistamisesta voi aiheutua. Esimerkiksi hyväkasvuisten, ojitettujen turvemetsien ennallistaminen johtaa tutkitun tiedon perusteella suokasvillisuuden palaamiseen ja todennäköisesti turpeen määrän kasvuun ja suurempaan hiilen sitoutumiseen maaperään. Samalla se johtaa kuitenkin puuston nielun menettämiseen pysyvästi ja mahdollisesti maaperän metaani- ja ilokaasupäästöjen kasvuun, jotka seuraavina vuosikymmeninä voivat heikentää alueen kokonaishiilitasetta. Kokonaisvaikutusten arviointi on siksi tärkeää näiden vaihtosuhteiden merkityksen arvioimiseksi ja toimenpiteiden optimaaliseksi kohdentamiseksi tutkitun tiedon pohjalta.

Lausunnon tiivistelmä

Metsäbiotalouden tiedepaneelin ydinviestit ovat:

1. Metsänielujen merkitys ilmastopolitiikassa on arvioitava uudelleen perustuen uusimpaan tutkimustietoon. Vaikutukset metsäteollisuuteen ja energiantuotantoon ja muut metsiin kohdistuvat politiikkatavoitteet on otettava huomioon nielutavoitteita asetettaessa.
2. On käynnistettävä teollisuuspoliittiset toimet biogeenisen hiilidioksidipäästöjen hallinnan ja talteenoton sekä vihreän siirtymän vahvistamiseksi.
3. Tuotantorakenteen uudistumista materiaalitehokkaammaksi ja arvonlisäintensiivisemmäksi on tuettava tutkimus-, tuotekehittely- ja innovaatiopolitiikalla, mikä mahdollistaa kokonaisvaltaisemman ilmasto- ja energia-arkkitehtuurin luomisen ilmastotavoitteiden toteuttamiseksi.
4. Vanhat ja luonnontilaiset metsät on tarkoituksenmukaista suojella riittävässä laajuudessa suojelullisten arvojen lisäksi myös metsäalan toiminnan hyväksyttävyyden ja kokonaiskilpailukyvyn näkökulmasta.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: Antti Asikainen, Markku Karjalainen, Riikka Paloniemi, Tekla Tammelin, Ritva Toivonen, Liisa Tyrväinen, Esa Vakkilainen, Jari Vauhkonen, Monika Österberg

Viitatut lähteet:

Kasvihuonekaasuinventaarion ennakkotiedot 2023: Metsät ovat kääntyneet päästölähteeksi, koska puuston nielu ei enää riitä kattamaan metsien maaperän päästöjä. Luonnonvarakeskus 15.1.2025. https://www.luke.fi/fi/uutiset/kasvihuonekaasuinventaarion-ennakkotiedot-2023-metsat-ovat-kaantyneet-paastolahteeksi-koska-puuston-nielu-ei-enaa-riita-kattamaan-metsien-maaperan-paastoja

Arasto A., Kohl J., Kujanpää L., Lehto J., Lehtonen J., Lintunen J. ja Mäkikouri S. 2024. Päästäjästä tuottajaksi – Hiilidioksiditaloudella arvonlisää Suomen metsäsektorille. VTT. 42 s. https://publications.vtt.fi/julkaisut/muut/2024/VTT_Luke_Hiilidioksiditalous.pdf

Tyrväinen L, Paloniemi R., Mäkelä M, Muotka T., Suopajärvi L., Leppänen J., Piiroinen T., Pynnönen S. ja Hokkanen A. 2024. Mitä metsiltä halutaan 2035? Kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja metsäpolitiikan näkökulma. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 3/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 66 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-2-2

Österberg, M., Karjalainen, M., Lintunen, J., Tammelin, T., Asikainen, A., Vakkilainen, E., Toivonen, R., Virta, P. Henn, A., Nuutinen, E-M., Kohl, J., Hassinen, J. 2024. Lankusta lääkkeisiin - Tuoteportfolion arvonnoususta uutta arvonlisää metsäsektorille. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 1/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 36 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-0-8

Liitteet:

Tiedoksi: